

Østfold Folkehøgskole

Av Olaf Funderud

Folkehøgskolen i Vandugveien har vært en kulturfaktor langt utenfor Eidsbergs grenser gjennom flere generasjoner. Skolen startet høsten 1910 i leide lokaler på Elvestad, og flyttet til Mysen i 1914. Ildsjeler driftet skolen fram til 1949 da den ble overtatt av Norges Bondelag. Den ble nedlagt i 1986. I 2009 ble skolen ankomsttransitt for enslige, mindreårige asylsøkere.

Østfold Folkehøgskole feiret 40 års virksomhet i 1950, og det var få mørke skyer på himmelen. Den gamle antroposofen og rektor gjennom mange år, Olaf Funderud, hold jubileumstalen.

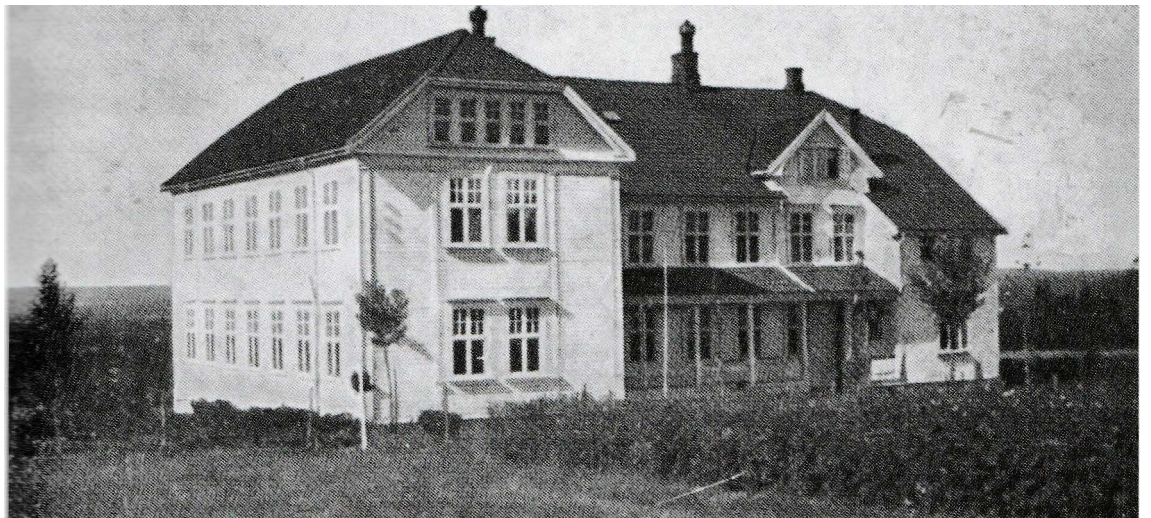
Han var da 80 år, og hadde seks år igjen å leve. Vi har fra C.P. Løken tatt Funderuds håndskrevne originalmanuskript til jubileumstalen. Håndskriften er tydelig og tankene klare. Vi er glade for å kunne dele denne biten av lokalhistorie med dere.

Ungdommen selv reiste denne skolen, og det var ikke et enestående tilfelle. Folkehøgskolene i forrige århundre var som regel reist av en enkelt mann som fikk eldre og yngre med seg. Men i 1890-årene var der allerede organiserte ungdomslag som kunne ta initiativet og reise en skole. Når så kunne skje, var det historisk gitte forhold som gjorde det. Men det trenger en aldri så liten forklaring

Embetsveldet og den store standsforskjellen helt fra middelalderen av hadde begynt å synge på siste verset i slutten av forrige århundre. Når jeg tenker på mitt seminaropphold i Asker 1888–90, og de enda knugende autoritære forhold, forstår jeg den opposisjonslyst vi hadde hver og en av oss. Vi hadde gått amts- eller folkehøgskole, andre middelskole.

Trangen til å rive seg løs er vel rett nok, og lett forklarlig. Men det kan innebære døds- eller livslinjer. Som livslinje

Østfold Folkehøgskole Av Olaf Funderud

Østfold Folkehøgskole.

må jeg betegne folkehøgskolerørsla. Der fulgte liv av et særeget slag med den, båret frem av et geni, en åndshøvding, folkelæreren, dikteren, historikeren, presten N. Fr. S. Grundtvig. De pedagogiske mål og midler var en eneste stor opposisjon mot latinskolen, den Grundtvig kalte «skolen til døden». At der ble åpen kamp, var gitt. Høgskolefolkene måtte gi seg litt oppi 90-åra. Men de hadde avlet ihuga folk utover i alle bygder. Og de ga seg ikke. Flere var kommet inn i stillinger som ga dem en viss myndighet, og de støttet godt oppunder. I midten av 90-åra fikk vi våre lag organisert. Eidsiva Ungdomslag, som den gangen hadde lag fra Solør til Drammen, fra Enningdalen til Eidsvoll, blei skipa 1895, og ut fra dette lag ved formannen Peder Slotsvik og sekretæren Anstein Myhr (undertegnede var også med, som kasserer) ble Noregs Ungdomslag skipa 1896.

Hva vi først og fremst arbeidet med i Eidsivalagene var en skole for ungdommen, en folkehøgskole. Der var to amtskoler den gangen, og der hadde det fra 1870 til 1889 vært folkehøgskolekurser i de indre østfoldbygder ved Daniel Sæter, Nicolai Sørensen, Lasse Trædal, Peder Velde o.fl. Alvheim folkehøgskole, Amtsskolen i Hans Lies og Peder Veldes tid (fra 1886 til 1898 – ja, Lie var begynt alt i 1876) var en god skole og brakte liv i de døde ben. Men Lie døde 1898, Velde ble redaktør av Fredrikstad dagblad, jeg tror i 1896. Amtsskolen ble fast i Askim og Skjeberg. Begge hadde før, som folkehøgskolen, vært ambulerende.

Vi hadde på følelsen at der var stivnet noe til da Lie og Velde, høgskolefolk som de var, var ute av sagaen. Dessuten; to ungdomsskoler var i minste laget i et tettbefolket fylke som Østfold.

Der var plass for en folkehøgskole, men hvordan få reist den?

Redaktør P. Slotsvik holdt en rekke foredrag i Akershus og i Østfold. Han var ni år eldre enn meg. Da jeg i 1905 ble formann for Eidsiva, satte jeg meg som mål å få reist en skole. For vel var et ungdomslag noe henimot en skole det også. Men vi forstod der måtte mer til, virkelig åndsarbeid i fastere form. Ikke bare et foredrag i ny og ne. Men der fulgte liv med stevnene og årsmøtene, og unionskampen hjalp oss. De som styrte hadde bruk for oss. I mer enn et henseende hadde vi vinden i ryggen.

Nede på Thorsø Herregård satt en meget forståelsesfull mann, Kai Møller. Jeg fikk tale på et årsmøte i Landbruks-selskapet og fikk støtte av ham og flere.

Våren 1909 fikk vi i stand et lagsleder-kurs på Eidsvoll Folkehøgskole. Der traff jeg Klaus Sletten, formann i Bondeungdomslaget, Oslo, og Andr. Austlid, foruten Jon Sørensen og lærerne der oppe. Alle oppmuntret de meg til å sette i verk og reise skolen i Østfold. Ved et tilfelle fikk jeg rede på at vi kunne få leid et passende lokale, nemlig sorenskriver-gården Elvestad med sitt gamle prektige våningshus, – 3 store rom etter hverandre. Ved årsmøtet vi hadde i februar 1910 bestemte vi oss for å leie denne bygningen. Og allerede samme høst kunne vi åpne skolen vår i nærvær av en rekke gode høgskoleinteresserte fra de indre bygder. Min far, Th. Funderud og Anton Mørk i Spydeberg, Martin Igsi, Hobøl, Jul Spedstad, Anton H. Mysen, Jørgen Dahl, Eidsberg, og en rekke andre, – ikke å forglemme høgskolestyrer Lars Martin Bentsen og frue Kamma J. Fleischer. I prost I.C. Sørлие, Eidsberg, fikk vi en god bundsforvant.

Våre lærere var tilstede: Olav Aukrust og Per Svindland. Frk. Louise Walmsnæss og jeg hadde da vært på Elvestad i en tid og ordnet til. Frk. Walmsnæss var husstellærerinne og husmor.

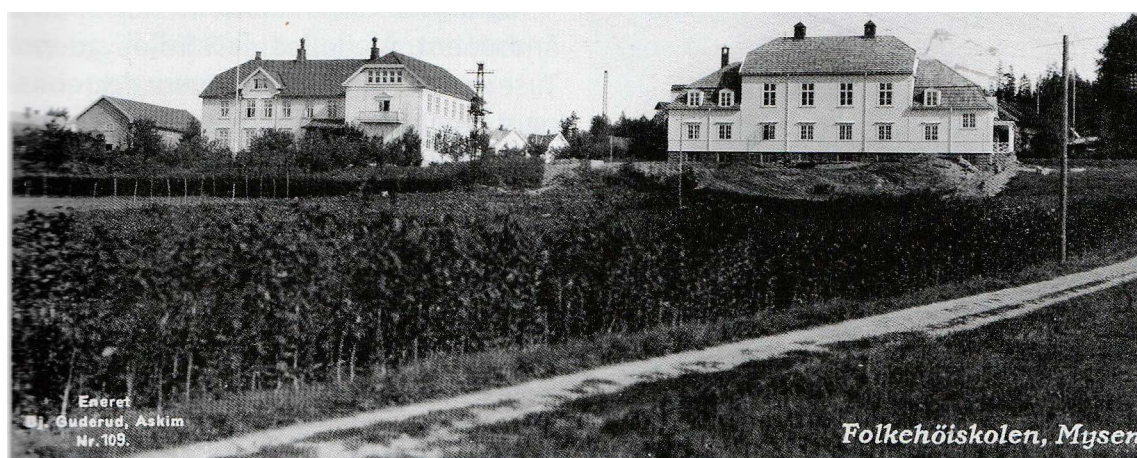
Prost Sørлие, Olav Aukrust og jeg talte ved åpningen. Likeså Bentsen o.fl.

Vi hadde Eidsberg fortsettelsesskole som en første klasse, og dermed lønn til en lærer. Men ellers ikke bidrag fra det offentlige det første året. Vi søkte fylket om bidrag for skoleåret 1911–12, og på Fylkestinget 1911 ble det enstemmig bevilget 1000 kr til skolen, og dette betinget etter reglene den gangen, 3000 kr av staten. Vi følte oss rent ovenpå da, – til å begynne med. Men når sant skal sies var det ikke noe overhånds, nei. 1913 og senere, i 1920, kom nye regler og større bidrag. Eidsberg kommune bidro til husleie, og senere fra 300 kr opptil 600 kr årlig.

Vi var enda i «i den gamle, gode tid», (dvs. pinaktighet) med hensyn til penger. Men det gikk da også.

De tre årene på Elvestad står for meg som noe eventyrlig når jeg tenker tilbake. Olav Aukrust stod der snart stort ry av. Særlig etter et foredrag i lærerlaget om Søren Kierkegaard. Hans eiendommelige utseende og måte å være på, dog vel mest. Per Svindland, landbrukskandidaten, lærer hos O. E. Bø i Valdres noen år, var også noe original av seg, –mulig man hadde et og annet lignende å si om skolens styrer: hva vet jeg?

Lars Aukrust kom andre året istedenfor Svindland. Det ble en bitter strid om kjemien, – frk. Walmsnæss ville ha kjemi med jentene. Men Lars påstod, at kjemien, den måtte han ha selv. Hva forstod kvinnfolk seg på kjemi? Men ut-

stfold Folkehøiskole Utlånt fra Jul Aage Krosbys postkortsamling.

over vinteren ga striden seg. Og nå har de lenge vært gifte, – helt fra desember 1914.

Utpå høsten 1912 ble vi sagt opp av de tre eiere av Elvestad. Vi fikk oss tomt på gården Vandug, tilbudt oss av eieren, kasserer G. Løkke, og etter et utkast av meg, utarbeidet arkitekt Sigurd Bentsen, Eidsberg, tegning av den nye skolegård, og sommeren 1913 kom den opp. Innviet 25. januar 1914. Ti år etter, 25. januar 1924, innviet vi en ny, større internat- og skolebygning.

I 1918 bygget vi et mindre hus med bolig for gartner og vaktmester. Vi hadde nemlig kjøpt mer jord, 40 dekar til, foruten de første 11 dekar. Vi hadde tre kuer og hest en tid, og drev plante-skole, og hadde grønnsaker på torvene på Mysen og Askim. Gartnerguttene husker nå særlig godt prutingen den gangen.

Styrer av Sikringssal ungdomsskole fra 1928, Halfdan Asphaug, var lærer her i 15 år. Han tok Olav Aukrusts fag, norsk og litteratur. Eivind Thune tok plassen etter Lars Aukrust, senere Andr. Eide. I 1918 tok Hans Aamodt naturfag og regning og var lærer i 10 år. Han døde 1928 og ble fulgt av Anders Kase.

Prost I. C. Sørлие underviste i kirkehistorie og bibelkunnskap i 10 år. Løytnant Peder Schei var knyttet til skolen i 22 år som gymnastikklærer, og i flere år hadde han også metallsløyd. Min hustru var husstellærerinne og skolens husmor til 1932, og i 1934 fikk hun Kongens fortjenstemedalje. Som assistent hadde hun først vår datter Sigrid, nå fru Hattestad, senere Aagot Skjenneberg, som også var lærerinne i flere år. Hun avløste frk. Ragna Ihle.

Fru Ingrid Aamodt var knyttet til skolen i mange år i håndgjerning, norsk og

andre fag, avløst av frk. Gunnvor Rykkja (nå fru lensmann Bøhren).

Æren for den vakre have og park vi hadde en gang, må vi la gartner Johannes Heimvik få. Dessverre frøs mange hundre trær for oss vinteren 1928–29.

Hva jeg nå som gammel pensjonist erindrer meg, det er den strålende ungdomsflokk sittende under kateteret. De fleste glade i sang, glade i poesi, i musikk. Og vi hadde det festlig så mang en gang, de unge trengte det. Det falt nok tungt av og til; stilene og regnestykkene og kjemien ikke minst. Og de som ikke kan utstå historie vil jeg ikke tale om, – det er nå en gang ikke noe råd med det! Men peisestuekvelder, elevmøter og festene med dramastykkene, som i 1934 fikk en renessanse, ved Erik Trümmler, kunstneren, musikeren og historikeren (før hadde min hustru stått for scenele-

delsen). Det rettet opp meget og lever nå som gode minner, vil jeg håpe, hos våre forhenværende, den store elevflokk. 1300 på vinterkursene, 400 á 500 de praktiske jentekurser foruten gartnerlærlinger og kursdeltagere, ialt henimot 2000.

Jeg tør nok si, at skolen en tid var et åndssentrum i de indre Østfoldbygder. Tusener har vært her på kurser, fester og stevner. Og som alle folkehøgskoler: gjester fra inn- og utland. En folkehøgskole *må* være gjestfri. De minner om de gamle prestegårder i opplysningstiden i så måte. Stevnet som åpnes i dag vil som sentrum ha Folkehøgskolen. Og som den gamle skoles styrer ønsker jeg de tusener av deltagere et hjertelig velkommen og med ønsket om en god fremtid for den nye skolen, som fortsetter den skole vi for 40 år siden opprettet.

Brandvæsenet paa Mysen

Brandchefen paa Mysen har nu truffet avtale med kommandanten ved Fossumsavsnittets befæstninger, om at det militære brandkorps ved Høitorpaas fort skal staa til disposisjon for Mysen, i tilfælde det skulde være paakrævet.

De militære myndigheter forlanger for dette, *kun* garanti for at eventuelle skader paa korpsets materiel maa bli erstattet av Mysen kommune. Denne garanti blev git i sidste møte i Mysen herredstyre.

Den her trufne avtale betyr et stort plus for Mysen brandvæsen, idet Høitorpaas fort til stadighet raader over et øvet brandkorps, under god ledelse.

Korpset raader ogsaa over endel moderne, kemiske brandslukningsapparater, og vil i paakommende tilfælde kunde indfinde sig i Mysen paa kort varsel, ved bruk av automobiler.

Mysen brandvæsen maa nu sies at staa vel rustet til at værne stedet mot en brandkatastrofe.

Det er et maalbevist og grundigt reorganisasjonsarbeide som her er utført av den nye brandchef, pr. Int . Bakke.

Gjør nu bare alle mand sin pligt naar ulykken er der, er det godt haap om at kunne redde Mysen fra større ildsvaader

Kilde: Indre Smaalenens Avis 1924